

आदर्श-प्रश्नपत्रम्
संस्कृतम् (केन्द्रिकम्) कोड् सङ्ख्या 322
कक्षा – द्वादशी

समय: – होरात्रयम्

अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च

पूर्णाङ्काः – 80

अवधातव्यम् -

1. अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति । प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति ।
2. आन्तरिकविकल्पात्मकेषु प्रश्नेषु यद्यपि स्पष्टतया निर्देशः दत्तः अस्ति यत् केवलं प्रश्नद्वयम् अथवा प्रश्नत्रयम् इत्यादिकम् उत्तरं दातव्यं तथापि यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय निर्णयः कर्तव्यः । यथा अनुवादकार्ये पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि षड् वाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम् । (अयं नियमः एकादश्यां कक्षायाम् अपि पालनीयः ।)
3. श्लोके नाट्यांशे वा पृष्ठाः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति । अतः विद्यार्थिनः एतेषु प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति । तदर्थम् अङ्काः देयाः । यदि विद्यार्थिनः उत्तरलेखन-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां च प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।
6. रचनात्मक-कार्ये वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम् । अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः ।

खण्डः – क

अपठित – अवबोधनम् - 10 अङ्काः

1.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन लिखत -	10
	(अ) एकपदेन उत्तरत - केवलं प्रश्नद्वयम्	1×2=2
	(i) भोजराजः (ii) मीरा (iii) कूडकी-ग्रामे	
	(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - केवलं प्रश्नद्वयम्	2×2=4
	(i) विक्रमः मीरां हन्तुं पुष्पहारेण सह सर्पं प्रेषितवान् । अन्येद्युः तस्याः जीवनलीलां	

	<p>समापयितुं विषपूरितं चषकं प्रेषयत् ।</p> <p>(ii) वैधव्यकाले मीरायाः समयः विशेषतः कथाकीर्तनयोः पूजापाठयोः हरिचर्यायां च व्यतीतो भवति स्म ।</p> <p>(iii) मीरायाः देवरः मीरां हन्तुं सर्पं विषमिश्रितं चषकं च प्रेषितवान् परं न तु सर्पः ताम् अदशत् अपि च विषमपि तस्याः कृते अमृतमिव जातं तस्मात् मीरायाः विश्वासः कृष्णभक्तौ दृढादृढतरोऽभवत् ।</p>	
	<p>(इ) अनुच्छेदस्य (द्वित्रिशब्दात्मकं) समुचितं शीर्षकं लिखत ।</p> <p>मीरा, कृष्णभक्तमीरा, कवयित्री मीरा अन्ये अपि शीर्षकाः भवितुम् अर्हन्ति ।</p>	1×1=1
	<p>(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत- केवलं प्रश्नत्रयम्</p>	1×3=3
	<p>(i) (ख) विक्रमाय (ii) (घ) रोचते स्म (iii) (ग) नानाविधैः (iv) (ख) विषम्</p>	
<p>खण्डः – ख रचनात्मक-कार्यम् - 15 अङ्काः</p>		
2.	<p>भवान् स्वागतः । प्लास्टिक् इत्यस्य प्रयोगः पर्यावरण-नाशकः इति विषयम् अधिकृत्य मित्रम् सञ्चितं प्रति लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत ।</p>	½×10=5
	<p>यूजी-01, संस्कृतिभवनम् (i) नवदिल्लीतः दिनाङ्कः : 12 अप्रैल, 2024 प्रिय मित्र (ii) सञ्चित ! सस्नेहं (iii) नमस्ते</p> <p>अत्र कुशलं तत्रास्तु । ह्यः एव मम विद्यालये 'त्यज प्लास्टिक् रक्ष पर्यावरणम्' इति विषये एका गोष्ठी अभवत् । अत्रैव मया प्रथमवारं (iv) ज्ञातं यत् प्लास्टिक् इत्यस्य परिणामाः दूरगामिनः घातकाश्च भवन्ति । अन्यानि सर्वाणि वस्तूनि मृत्तिकायां विनश्य विलीयन्ते परं (v) प्लास्टिक् तु कदापि न अपक्षीयते । न इदं गलति न च विलीयते । एवं प्लास्टिक् इत्यस्य प्रयोगेण (vi) पर्यावरणस्य कृते महती क्षतिः भवति । परं वयं प्रातः जागरणात् आरभ्य रात्रौ निद्रापर्यन्तं प्लास्टिक् इत्यस्य विविधवस्तूनां प्रयोगं (vii) कुर्मः । किमधिकम् इयं लेखनी यया अहं लिखामि, अस्याः च पुनःपूरणी प्लास्टिक्-निर्मिता । कल्पयामि यदि एवमेव प्लास्टिक् इत्यस्य प्रयोगः वर्धिष्यते तर्हि किं भविष्यति ? वस्तुतः पर्यावरणस्य (viii) रक्षणे एव अस्माकं</p>	

	<p>रक्षणम् । आशासे त्वमपि जागरूकः भूत्वा अन्येभ्यः अपि प्रेरणां प्रदास्यसि । गृहे (ix) पितृभ्यां मम प्रणामाः निवेदनीयाः ।</p> <p>भवतः अभिन्नमित्रम्</p> <p>(x) स्वागतः</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>कुर्मः, ज्ञातम्, प्लास्टिक्, पितृभ्याम्, सञ्चित, नवदिल्लीतः, पर्यावरणस्य, रक्षणे, नमः, स्वागतः ।</p> </div>	
<p>3.</p>	<p>मञ्जूषाप्रदत्त-पदसहायतया अधोलिखितां कथां पूरयत -</p>	<p>$\frac{1}{2} \times 10 = 5$</p>
	<p>एकः कश्चन महात्मा आसीत् । सः नित्यं (i) ईशस्तुत्यां लग्नः एकस्मिन् आश्रमे निवसति स्म । भक्ताः तं महात्मानं मेलितुम् आगच्छन्ति स्म । ते स्वसमस्याः अपि यदा कदा (ii) महात्मानं कथयन्ति स्म । महात्मा अपि यथासामर्थ्यं तासां समाधानं सूचयति स्म । एकदा एका वृद्धा महिला महात्मानम् आगत्य (iii) प्रार्थितवती यत् अयं मम पौत्रः । एषः गुडस्य अत्यधिकं सेवनं करोति । कृपया भवान् एनं बोधयतु । महात्मा अवदत् यत् एकसप्ताहाद् अनन्तरम् आगच्छतु तदा (iv) बोधयिष्यामि । सा पुनः एकसप्ताहाद् अनन्तरं महात्मानं (v) पौत्रं बोधयितुं प्रार्थितवती । महात्मा (vi) पुनरेकदा एकसप्ताहात् अनन्तरम् आगन्तुम् अकथयत् । महात्मनि श्रद्धावती सा पुनः उक्ते समये प्राप्तवती । अधुना महात्मा तं बालकम् अबोधयत् – वत्स! अत्यधिकं (vii) गुडभक्षणं योग्यं न भवति । केभ्यश्चन दिवसेभ्यः अनन्तरं सा वृद्धा महात्मानम् असूचयत् यत् तस्याः (viii) पौत्रः अधुना गुडभक्षणम् अत्यजत् । पुनः सा महात्मानम् अपृच्छत् यत् सः कथं वारद्वयं सप्ताहादनन्तरम् आगच्छतु इति अकथयत् यतः ‘वत्स! अत्यधिकं गुडभक्षणं योग्यं न भवति ।’ इत्येतत् वाक्यं तु पूर्वमपि वक्तुं (ix) शक्यते स्म? तदा महात्मा अकथयत् यदा भवती प्रार्थितवती आसीत् तदा अहमपि बहु गुडभक्षणं करोमि स्म, अतः अन्यस्मै गुडत्यागाय वक्तुं मम अधिकारः न आसीत् । अहम् अभ्यासेन प्रयत्नपूर्वकं गुडत्यागम् अकरवम् । अतः अहं ततः परमेव बालकं बोधितवान् अपि च मम वचसः तस्मिन् प्रभावोऽपि जातः । वृद्धा अन्ये भक्ताश्च श्रद्धया (x) नतमस्तकाः अभवन् ।</p>	
	<p>अथवा</p>	
	<p>अधोलिखितसंवादे मञ्जूषायाः सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयन्त</p> <p>परिधिः - आद्ये! त्वम् अद्य अल्पाहारार्थं किम् आनीतवती?</p> <p>आद्या - (i) अहम् इडली-साम्बरखाद्यम् आनीतवती । उदित ! त्वं किम् आनयः?</p> <p>उदितः - अहम् ओदनं सूपञ्च आनीतवान् । परिधे! त्वं मध्यावकाशे भक्षणाय किम् आनयः?</p> <p>परिधिः - (ii) मम माता मह्यं रोटिकां आलुकस्य शाकं च दत्तवती । परम् अहं तद् न इच्छामि ।</p> <p>मीशा - मम पार्श्वे आलुकस्य चिप्स् शीतलपेयं चास्ति । (iii) किं भवत्यै शीतलपेयं रोचते?</p> <p>परिधिः - आम्, मह्यं शीतलपेयं रोचते ।</p> <p>अभ्युदयः -(iv) किं विस्मृतं त्वया यत् शीतलपेयं, चिप्सादिकानि जङ्गभोज्यवस्तूनि स्वास्थ्याय हितकराणि</p>	<p>$1 \times 5 = 5$</p>

	<p>न भवन्ति ।</p> <p>परिधि: - यद् वस्तु अस्मभ्यं न रोचते, तत् वयं कथं खादेम?</p> <p>अभ्युदय: - (v) सर्वदा तथ्यमिदं स्मरणीयं यत् शुद्धं सात्त्विकं पौष्टिकं च भोजनमेव स्वास्थ्यरक्षकं भवति ।</p> <p>परिधि: - भवता सत्यं कथितम् । अग्रे वयं यत् स्वास्थ्याय हितकरं भवेत् तदेव आनेष्यामः ।</p> <p>रचनात्मक-कार्ये वाक्यरचना प्रमुखा । अत्र अन्यानि अपि उत्तराणि भवितुं शक्नुवन्ति ।</p>	
4.	निम्नलिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत -	1×5=5
	<ol style="list-style-type: none"> 1. वैभवः उच्चैः हसति । 2. यूयं किं पठथ? 3. बालकाः कथां श्रोष्यन्ति । 4. युवाम् उच्चैः मा वदतम् । 5. कृषकाः क्षेत्रं/क्षेत्राणि अगच्छन्/गतवन्तः । 6. अधुना आवां शयनं कुर्याव । / अधुना आवाभ्यां शयनं करणीयम्/कर्तव्यम् । 	
<p>खण्ड: - ग</p> <p>अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 20 अङ्काः</p>		
5.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत- (केवलं प्रश्नपट्टकम्)	1×6=6
	<ol style="list-style-type: none"> (i) धर्मान् (ii) अत्राप्यलोभः (iii) मनुः + नाम (iv) उल्लङ्घ्य (v) तपः + तेपे (vi) नैकेन (vii) खलु + एतत् 	
6.	अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं समस्तपदं विग्रहवाक्यं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)	1×5=5
	<ol style="list-style-type: none"> (i) (ग) न अश्नन् (ii) (क) पतिः च पत्नी च (iii) (ग) सापराधम् (iv) (क) पाण्डित्यसम्भृतमतिः (v) (ख) दीर्घेण प्रयासेन (vi) (क) प्राप्तं परिचयपत्रं यैः ते 	

7.	अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा समुचितं रूपं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चिनुत - (केवलं प्रश्नषट्कम्)	1x6=6
	(i) (क) प्र+मद्+तव्यत् (ii) (ख) व्यवस्थित+टाप् (iii) (ग) प्र+सू+क्त (iv) (ख) नयन् (v) (ग) गुणी (vi) (क) कथितवान् (vii) (घ) प्र+आप्+क्त	
8.	कोष्ठकप्रदत्तपदैः सह समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1x3=3
	(i) (क) फले (ii) (ग) प्रज्ञया (iii) (ख) मुञ्जाय (iv) (घ) स्वाध्यायात्	
	खण्डः - घ भाग - I पठितांशावबोधनम् 25 अङ्काः	
9.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1/2x2=1
	(क) श्मशानभूमौ (ख) कापालिकः (ग) शिवप्रसादेन	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1x2=2
	(क) वत्सराजः बुद्धिसागरं नत्वा शनैः शनैः प्राह - तात! मया भोजराजो रक्षित एवास्ति । (ख) 'योगिना भोजो जीवितः इति कथा लोकेषु प्रसृता । (ग) मुञ्जः कापालिकं प्रार्थयत् - हे योगीन्द्र! मया हतस्य पुत्रस्य प्राणदानेन मां रक्षेति ।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1x2=2
	(क) वत्सराजः (ख) हतस्य (ग) वह्निः	

10.	अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	$\frac{1}{2} \times 2 = 1$
	(क) कांस्यम् (ख) अजस्रम् (ग) मितप्रभाषी	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	$1 \times 2 = 2$
	(क) अल्पज्ञः पुरुषः निरन्तरम्/अजस्रं प्रलापं करोति । (ख) सुवर्णं कांस्यवत् नादं न करोति । (ग) अल्पज्ञः अजस्रं प्रलपति परं पण्डितः मितप्रभाषी भवति ।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	$1 \times 2 = 2$
	(क) अजस्रम् (ख) पुरुषः (ग) अतितराम्	
11.	अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	$\frac{1}{2} \times 2 = 1$
	(क) शिशुभ्यः (ख) अभिरुचिम् (ग) जीवनयात्रायाम्	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	$1 \times 2 = 2$
	(क) कुण्डला विहस्य मदालसां कथयति - यदि त्वं शीघ्रमेव पतिगृहं गमिष्यसि तदा एकाकिनी भविष्यामि । (ख) मदालसा जीवनपथे चलितुं स्वयं समर्था अस्ति । (ग) सङ्गीतसाहित्यमाध्यमेन ब्रह्मविद्यां सरसां विधाय मदालसा बहुभ्यः शिशुभ्यः शिक्षणं प्रदास्यति ।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	$1 \times 2 = 2$
	(क) उपायः (ख) त्वम् (ग) विहस्य	
12.	अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत -	$1 \times 3 = 3$
	भावार्थः - (i) सहस्रैः	

	(ii) सज्जनताम् (iii) निमग्नः अथवा	
	प्रदत्त-भावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत-	1×3=3
	(क) (i) मृत्योः अनन्तरम् एषा पृथिवी केनापि सह न गतवती निश्चितमेव त्वया सह गमिष्यति । (ख) (ii) गुणवता पुत्रेण एव माता निर्भया भवति । (ग) (iii) शोकस्य समये लक्ष्मणः युद्धाय तत्परः अस्ति ।	
13.	अधोलिखित- श्लोकस्य प्रदत्ते अन्वये रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत -	1×3=3
	अन्वयः - (i) पार्थिवस्य (ii) नवनृपतिविमर्शे (iii) भ्रातरः	
14.	‘क’ स्तम्भस्य वाक्यांशस्य ‘ख’ स्तम्भस्य वाक्यांशेन सह मेलनं कुरुत -	½×4=2
	<p>‘क’ स्तम्भः</p> <p>(i) ज्ञाने मौनं क्षमा शक्तौ (ii) तेजः क्षमा धृतिः (iii) आह्लादितं कुलं सर्वम् (iv) यशसे विजिगीषूणाम्</p> <p>‘ख’ स्तम्भः</p> <p>(ग) त्यागे श्लाघाविपर्ययः । (क) शौचमद्रोहो नातिमानिता । (घ) यथा चन्द्रेण शर्वरी (ख) प्रजायै गृहमेधिनाम्</p>	
15.	अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारं शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत -	½×4=2
	(i) ऐश्वर्याय (ii) लक्ष्मणेन (iii) वार्तालापः (iv) श्रीरामः	
<p>खण्डः - घ भागः - ii</p> <p>सामान्यसंस्कृतसाहित्यपरिचयः 10 अङ्काः</p>		
16.	अधोलिखित-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1×3=3
	(i) श्रीमद्भगवद्गीता (ii) अनुशासनम् (iii) दौवारिकस्य निष्ठा (iv) कालिदासः	

17.	मञ्जूषायाः समुचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1×3=3										
	(i) महाकाव्यम् (ii) अर्थगौरवम् (iii) पदलालित्यम् (iv) आख्यायिका											
18.	समुचितं मेलयाम ।	1×4=4										
	<table><tr><td>भागः - क</td><td>भागः - ख</td></tr><tr><td>(i) उरुभङ्गनाटकम्</td><td>(क) भासः</td></tr><tr><td>(ii) मृच्छकटिकम्</td><td>(ख) शूद्रकः</td></tr><tr><td>(iii) मुद्राराक्षसम्</td><td>(ग) सप्ताङ्गात्मकं नाटकम्</td></tr><tr><td>(iv) मालतीमाधवम्</td><td>(घ) भवभूतेः कृतिः</td></tr></table>	भागः - क	भागः - ख	(i) उरुभङ्गनाटकम्	(क) भासः	(ii) मृच्छकटिकम्	(ख) शूद्रकः	(iii) मुद्राराक्षसम्	(ग) सप्ताङ्गात्मकं नाटकम्	(iv) मालतीमाधवम्	(घ) भवभूतेः कृतिः	
भागः - क	भागः - ख											
(i) उरुभङ्गनाटकम्	(क) भासः											
(ii) मृच्छकटिकम्	(ख) शूद्रकः											
(iii) मुद्राराक्षसम्	(ग) सप्ताङ्गात्मकं नाटकम्											
(iv) मालतीमाधवम्	(घ) भवभूतेः कृतिः											

*****

www.careerindia.com